

Při právních pravidlech v moderní době zákonodárcem stanovených přísluší těmto jen tolik platnosti (Geltungsbereich), kolik dá se dle normální logiky ze slov pravidel vyvoditi. Jedná-li se však o právo obyčejové, může býti obsah jeho „rozšířen“ (spisovatel praví „erstreckt“).

Rozdíl mezi methodou historie právní a specificky juristickou methodou spočívá v tom, že této jest podstatný ethický moment schvalování a neschvalování (!) pro onu však nazírání kausální.

Zjišťování toho, co jest „právem“ i proti stávajícím pravidlům právním, není pouze právněfilosofickým problemem, nýbrž patří také ku vědě platného práva.

Mám-li krátce charakterisovati celý spis *Jungův*, řekl bych, že jest to spis svrchovaně *konfusní*. Podobné systémy „přirozeného práva“ jsou mnohem horší než ony staré, proti kterým právní věda již tak dlouho bojuje. U Junga vzniká konfuse předem neporozuměním pravé juristické methodě, pak důsledným směřováním praktické činnosti právnické (soudcovské) a pojmotvorné činnosti theoretické. Konfusi tu stupňuje autor a přivádí přímo k zoufalství čtenáře tím, že žádnou myšlenku neprovádí jednotně, nýbrž splétá ji s jinými třeba úplně nesouvisejícími otázkami a literárními doklady, takže ubohý čtenář na konec ani neví, oč se vlastně jedná. Tak na př. rozvádí filosofii Schopenhauerovu, stěžuje si, že tento filosof není řádně dle svého významu oceňován na universitách (str. 61), a čtenář marně táže se, proč vše to v této souvislosti musí čísti. Myslím tudíž, že se nemýlím, tvrdím-li, že spousta oněch literárních dokladů a různých, s věcí nesouvislých exkursů nemá vlastně jiný účel, než vzbuditi náležitý obdiv nad sečtělostí autora. Nechť čtenáře stupňuje nešťastný sloh spisovatelův: nekonečné periody, které neobratností svou překvapují, jinak zase burš kosní výrazy, neobvyklé ve vědeckých spisech. Jako příklad těchto uvádím: „ein berühmter Alttestamentler“ (str. 74) = slavný profesor starého zákona; „grusliche Reporteraufmachung“ (str. 76) = strašidelná reporterská zpráva; „aufmutzen“ (str. 177) = vytýkati (? ve spisovné řeči neznámý výraz). Jako příklad oněch pak větu na str. 320: „Bei höherer Entwicklungsstufe bewusster Rechtskultur wird diese auf einen entsprechenden Befehl der dazu für befugt gehaltenen staatlichen Gewalt begründete Erwartung eines bestimmten Verhaltens des Gegenübers der Erwartung gleichgeachtet, die . . .“ Čtenář musí zde několikrát čísti, než rozluští smysl takových period.

V celku jest námaha, kterou skytá četba tohoto spisu, v rozhodném nepoměru s výtěžky.

Weyr.

Právní dějiny slovanské.

Karlič Petar, Statut Lige kotara ninskoga (otisk z Vjesnika hrvat. arheol. društva, nové serie sv. XII., Záhřeb, 1912).

Sotva byl nalezen a prof. Nikolou Žicem ve výroční zprávě c. k. chorvatského gymnasia v Pazinu za rok 1911/12 uveřejněn neznámý dosud text Mošćenického statutu (později seznámíme s ním čtenářstvo), překva-

peni byli odborníci vydáním jiné nově objevené chorvatské právní památky. Je to statut Ligy okresu ninského v severní Dalmácii, pocházející v původní redakci z r. 1103, tedy vlastně nejstarší slovansky psaný pramen chorvatského práva. Jen náhodou našel známý zaderský spisovatel Dr. Petar Karlič tuto důležitou právní památku u faráře Kazimíra Perkoviće v Polači v Dalmácii a vydal ji s krátkým úvodem ve Vjesniku hrv. arheol. društva v Záhřebě. V opise z r. 1744 má Statut ligy okresu ninského název Libar od kaštiga i pokaranja za pomanjkanja, a je tedy již podle názvu sbírkou trestních předpisů. V úvodní části praví se, že bán Liky a Krbavy Budislav Bogdan byl vlastně nepřímým původcem ligy okresu ninského ustanoviv, že župa má za krádež trestati župu, t. j. své příslušníky. Když tedy po území všech bánství i okresu ninského a vůbec po celém království nastaly veliké krádeže, osady okresu ninského uzavřely se svolením krále Štěpána uherského dne 23. listopadu 1103 jednotu, zvanou „liga“, a zavázaly se stíhati i trestati zločince, zejména zloděje, a to na základě ustanovení tehdy ujednaných. Uvedená liga byla obnovena na počátku XIV. stol. Zástupci osad okresu ninského usnesli se na její obnově dne 11. října 1305 „po ratu carevom silom“, když se vrátili z války domů a viděli opět veliké krádeže. Uzavřeli tedy znova ligu, se svolením republiky benátské a jejího representanta, kneze (conte) ninského Marka Koky. Jako den slavnostního shromáždění ligy, kde z každé rodiny měl se dostaviti jeden člen, aby vyslechl předpisy (obljube i naredbe, zakoni i obljube) platné pro ligu, uvádí se den 9. listopadu 1306. Ve statutu vyjmenováni jsou kapitáni a soudci všech obcí ligy. Některé vesnice náležely k městu Radovinu, které bylo tehdy opuštěno (grad raseljen), podobně jako jiné obce, o nichž se praví, že „se raseliše ovoga rata mimošasnoga“. Město Nin zastoupeno bylo kapitánem Petrem Barakovićem, starcem čítajícím přes 101 rok. Opětovně byl statut ninské ligy potvrzen dne 1. ledna 1474 od proveditora a generálního kapitána Markiola Mikeli. Poněvadž se v úvodě ke statutu činí zmínka i o tomto posledním potvrzení se strany benátské vrchnosti, a kromě toho se praví, že „zakoni od lige bihu sa(h)ranjeni od nas od triu rata s Turcima,“ je patrné, že došlý nás text není kopií prvotního znění, nýbrž že obsahuje změny, které časem ligou a také benátskou vrchností byly zavedeny. Neboť nemůže býti pochybnosti o tom, že benátská vláda, dávajíc svolení k ustanovením statutu, měla vliv aspoň na některé jeho články. Byloť přece potřebí určití meze kompetence benátské vrchnosti, pokud se týče jejího představitelů, ninského kneze a ligy. Na pozdější redakci, ze stol. XVI., ukazují také některá turecká slova, jež se do statutu dostala patrně teprve po r. 1474, když Turci se zmocnili Bosny a brzo nato i Hercegoviny.

Jednota autonomních osad okresu ninského nazývá se ve statutu ligou. Je to výraz, jehož bylo v různých variacích (liga, lega, ligia, ligatio, ligamentum) užíváno v západní Evropě k označení rozličných svazů a konfederací, jak ukazuje již etymologický původ slova (od lat. ligare, vázati). Takový svaz autonomní utvořilo podle úvodu ke statutu 21 vesnic v okolí města Ninu zároveň s městem Ninem. Chorvatsky mohl by se svaz ten případně nazvati bratrstvo. Ačkoli výrazu toho ve statutu samém se neužívá,

označení jsou tam členové ligy opětovně „bratry“ (čl. 63, 78 a 79) a ve čl. 53. mluví se o „místech bratinských“.

Podnětem k utvoření ninské ligy byly veliké krádeže, jež se rozmohly v Chorvatsku po vymření národní dynastie. V úvodě statutu stojí „po rasudjuću“. Tento nesrozumitelný nám výraz vykládá v Mjesečniku pravn. društva v Záhřebě (1913, čís. 3., str. 281) I. Strohal, v stati své Opet jedan hrvatskim jezikom pisani statut, avšak výklad jeho (od razići se), je jazykově nemožný. Není-li na onom místě text pokažen?

K zamezení krádeží tedy liga vznikla a zavázala se, že bude zachovávatí usnesená tehdy pravidla, statut. Prvý, kdo statut onen potvrdil, byl král „Štěpán uherský“. Poněvadž se to dle úvodu ke statutu stalo 23. listop. 1103, prof. Karlić dobře vykládá, že králem Štěpánem uherským nemůže se tu rozuměti nikdo jiný než Kolomanův syn jakožto zvláštní král chorvatský.

Nová příležitost k obnově ligy naskýtla se na počátku stol. XIV., „po ratu carevom silom“. Jaká to byla válka, těžko je se domysleti. Z úvodu ke statutu je vidno pouze to, že obyvatelstvo vesnic z okolí ninského se války té účastnilo a po svém návratu shledalo opět veliké krádeže, pročež znova ligu uzavřelo, a sice tentokráte už se svolením nové své vrchnosti benátské, pokud se týče jejího zástupce, ninského kneze. Nové potvrzení, jak již řečeno, uděleno bylo obcím ninské ligy dne 1. ledna 1474. Strohal (u. m., str. 282) upozorňuje na zvláštní privilegované postavení ninské ligy. Neboť okres ninský náležel za benátské vlády k Zadru, k jehož návrhu Benátky r. 1455 unifikovaly zákony jednotlivých lig připadlých k Zadru. Jediná liga ninská zachovala si svůj starý statut.

Statut ninské ligy má 80 článků. Skoro všechny týkají se trestního práva; pouze dva články jsou rázu policejního (čl. 56 a 60), v jednom článku (61) se ustanovuje, že soudci ligy mají vykonávatí nařízení (benátské) vlády, v jiném článku (73) zase se praví, že rozsudky a mandáty soudců ligy budou exekvovány „bez niedne gracie“, a v jednom článku (54) konečně na civilní porušení práva stanovena je pokuta. Byly-li totiž někomu zapůjčeny peníze, anebo mu dáno na úvěr zboží, a věřitel musí se práva svého domáhati soudem, dlužník je povinen platiti vedle náhrady škody ještě pokutu.

Původní objem statutu byl asi malý. Běželo podle úvodních slov jen o potlačení krádeže. Časem byly do statutu vloženy články nové týkající se jiných trestných činů, jako loupeže, zhářství, svévolného poškození cizího majetku, násilí, únosu a j. Nejvíce článků týká se ovšem krádeže. Vypočítávají se do velikých podrobností předměty, jež mohou býti předmětem krádeže, a ustanovují se na ně pokuty. Zajímavé je, že statut obsahuje trojí rozličné pokuty (kaštige, pene), totiž platy, jež se na vinnících vybírají pro ligu, a jež se dobře rozeznávají od náhrady škody náležející tomu, komu bylo ukřivděno. Mýlí se Dr. Strohal (u. m., číslo dubnové r. 1913, str. 347 a 348), myslí-li, že pokuty statutem vyměřené náležely státní moci, t. j. Benátkám. V některých člancích výslovně se praví, že se pokuta „platí u ligu“ (čl. 48, 70, 71), anebo tam prostě stojí „u ligu“ (čl. 17, 66,

68, 72, 76, 77). Třeba v jiných člancích není výslovně řečeno, komu náleží pokuta, rozumí se samo sebou již z důslednosti, že musí náležeti také lize. Vždyť liga vystupuje jako svazek autonomní, který v mezích své kompetence nikomu není zodpověden a má k vykonávání soudnictví své vlastní orgány, kapitány a soudce vesnic v ligu sdružených, kteří se ve statutu nazývají také „ligou“. Tak na př. ve čl. 79 (viz str. 11 otisku) se praví „sjutra dan ima biti liga“. Tato liga soudila jen ve věcech menších benátskou vládou jí přiznaných, ovšem zcela svobodně, ba mohla souditi i případy, které jí vrchností (knezem ninským) byly delegovány, jak je to viděti ze čl. 62. Že pokuty šly do společné pokladny ligy, vidno i z výslovné opětovné zmínky o konfiskaci veškerého majetku vinníkova pro ligu. Trest tento sluje ve statutu „porob“ a ke konci čl. 79 (viz str. 11 otisku) se užívá pro něj také starého výrazu, známého zejména na půdě srbské, „rásap“.

Statut zná, jak již uvedeno, trojí pokuty. Jedny jsou stanoveny v šestinásobné ceně ukradeného předmětu, jiné jsou vyměřeny v určité sumě peněz, a u jiných konečně je zůstaveno soudu, aby výši jich sám určil. V mnoha člancích stojí „budi kaštigan sedam“ nebo „sedam za jedno“, zdálo by se tedy, že se mluví o pokutě sedminásobné, zatím však pokuta dosahuje jen šestinásobné ceny předmětu; předmět krádeže sám, pokud se týče jeho cena (svako sedmo), připadá totiž „gospodaru“ (poškozenému).

Uvedená šestinásobná pokuta uvádí se nejen při krádeži některých domácích zvířat (viz čl. 1, 2, 9, 10, 11, 12), nýbrž i při krádeži některých věcí (čl. 14, 15, 16, 19, 20, 24) a kromě toho i při loupežném přepadení, svévolném poškození nebo potopení lodi (čl. 27) a při zapálení obilí složeného v sýpce (čl. 69). Pouze v jednom případě (čl. 50) stanovena je pokuta kombinovaná. Kdo totiž ukradl chléb z peci anebo v nějakém domě, měl platiti vedle šestinásobné ceny chleba jakožto pokuty (sve sedam za svaku glavu, t. j. za každý bochník, z toho sedmina náležela ovšem okradenému) ještě další pokutu 10 liber peněz.

Zajímavé je srovnati s uvedenou sedminásobnou cenou věci pokutu stanovenou ve čtyřech člancích Vinodolského zákona, a to ve čl. 33, 35, 36 a 50. Ve čl. 33 řečeného zákona se praví, že kdo užívá odúmrti, jež připadla knezovi, má mu platiti sedmkráté tolik, co činí výnos odúmrti a mimo to 40 soldinů pokuty (osud) za každý rok; a při všem tom odúmrt se mu ještě vzala. Podle čl. 35, kdo ukradl věc knezovi, jeho dvoru nebo služebnictvu, platil nejen knezovi pokutu (osud), nýbrž musel *poškozenému* cenu ukradené věci nahraditi sedmkráté. Podobné pravidlo platilo podle čl. 36, když někdo okradl církev, klášter neb opatství. Ve čl. 50 znova se opakuje, že knezovi a jeho služebníkům náleží za škodu, způsobenou při krádeži, náhrada sedminásobná, kdežto sedlákovi jen škoda dvojnásobná.

Z těchto ustanovení Vinodolského zákona vidíme, že pouze v sedminásobné ceně předmětu je mezi ním a Statutem ninské ligy shoda, ale povaha placených sum je v obou právních památkách různá. Podle Statutu ligy tvoří šest sedmin celku veřejnoprávní pokutu, a pouze jedna sedmina je soukromoprávní náhradou, kdežto podle Vinodolského zákona běží o sedminásobnou soukromoprávní náhradu (kombinovanou ve čl. 33 ještě

s odnětím věci). Tato neobyčejně vysoká náhrada stanovena byla ve Vinod. zákoně jen *výjimkou*, se zvláštním zřetelem k osobám (knezovi, jeho dvoru a služebnictvu jakož i církvi, klášteru, opatství), proti nimž se někdo dopustil trestného činu, kdežto ve Statutu ligy ninské je šestinásobná pokuta zjevem zcela obyčejným. — Srov. také ustanovení zák. Štěpána Dušana, podle něhož ten, kdo se dopustil krádeže a byl při soudu usvědčen, platiti musel sedminásobnou cenu věci. „Vse samosedmo“ má se také platiti podle listiny syna Štěpána Dušana dané Dubrovnickým, (Mikl., Mon. Serb., č. 158) za násilné odnětí cizí věci.

Druhý druh pokut stanoven je pro ninskou ligu v určité sumě peněz. Někdy je pokuta příliš vysoká, až 400 liber, jindy mnohem nižší (od 300 jde se ke 200, 100, 60, 40, 30, 25, 20, 10, 6 librářm). V několika člancích stanoveny jsou pokuty také v groších. Mezi pokutami na jednotlivé trestné činy je veliká nepoměrnost. Na některý těžší trestný čin stanovena je pokuta menší než na čin lehčí. Příliš vysokých sum pokut povšiml si již vydavatel, prof. Karlič, a vyslovuje domněnku (str. 3), že sumy měněny byly asi v mladších redakcích statutu podle toho, jak časem klesala hodnota peněz. Strohal (u. m., str. 351) pokládá vysoké pokuty rovněž za později zavedené, a to vlivem benátským, kdežto o nižších má za to, že se udržely beze změny ze starších redakcí. Mínění toto zdálo by se zcela přirozené, ale sotva je správné. Kdyby si byl Strohal povšiml čl. 46 Poljického statutu, byl by soudil jinak. Stojit tam: „Za dřívějších časů byla velmi *veliká a těžká pokuta* (zarok) na násilné vniknutí do cizího dvora (nadvorje), tak že nikdo nemohl ji snadno zaplatiti; nyní však Poljica usnesla se v té příčině na mírnějším předpisu, totiž na 100 librářch.“ Bylo-li na sklonku první pol. XV. stol. na poljickém sněmě prohlášeno, že za starých časů bývaly tam pokuty mnohem větší, není nic nápadného, že ve Statutu ninské ligy setkáváme se s pokutami 400, 300, 200 a 100 liber. Pokuty tyto nebyly tedy vzhledem ke čl. 46. Poljického statutu původu novějšího, jak myslí Strohal, nýbrž naopak staršího. Velká jest ovšem otázka, byly-li důsledně po všechny časy praktikovány. Jisto jest, že při doslovném zachovávání zákona málo bylo asi v ninském okrese jednotlivců, kteří měli tak veliký majetek, aby mohli platiti vysoké pokuty statutu. Proto se ve statutě opětovně činí zmínka o konfiskaci majetku (porob, rásap) zločinců a dvakráte i o odevzdání jich na galeje (čl. 27 a čl. 79).

Ve čl. 66 příliš nápadná je nesrovnalost pokut. Kdo dívce nebo vdově učiní násilí, má ji pojmuti za ženu a zaplatiti pokutou (lize) 100 liber. Kdo by jí za choť nepojal, ten platí jen 30 (!) grošů a vdově nebo dívce dá 40 grošů na šaty (Strohal, u. m., str. 351 vykládá nesprávně). Není-li tu text pokažen?

Jen v některých případech mohla liga sama (soud ligy) stanoviti pokutu (viz čl. 22, 43, 63).

Náhrada škody nazývá se ve statutě buď „svako sedmo“ a podobně (při sedminásobné ceně ukradené nebo poškozené věci) anebo se označuje slovy šteta, škoda, vedle čehož se uvádí ještě tradba (= čes. útrata) čili tratnja a danguba (ztráta času). Při urážce ženy pomluvené, že udržuje

milostný poměr s cizím mužem (čl. 65), musel vinník vedle pokuty pro ligu a vedle veřejného odprošení koupiti ženě sukni, košili a pokrývku na hlavu; při násilí (čl. 66 a 68) spáchaném na svobodné nebo ovdovělé ženě měl vinník, jak již řečeno, pojmouti ji za choť anebo zaplatiti jí — vedle pokuty — 40 grošů na „roucho“.

V několika člancích mluví se o vrchnostenském soudě knezově (čl. 17, 27, 48, 62, 75, 80). Náležely před něj všechny těžší případy, jež nebyly výslovně přiznány soudu ligy.

Jak často liga soudila, nevíme, ale ze čl. 79 zdá se, že se kapitáni a soudcové 21 obcí ligy o nedělích scházeli a soudili. Běželo-li o příslušníka jisté vesnice (seljanin), nemohl soudce téže vsi v soudě zasedati (čl. 58). Liga měla i svého kancléře, t. j. soudního písaře (viz úvod ke statutu a čl. 27). Za nižší soudní zřízence (młagji) bylo používáno jednotlivých sedláků ligy. Zmínka o nich činí se ve čl. 58 a 79.

Ve statutu vyskytuje se mnoho slov původu italského, jako pačati se, skašinati, frustir, dešpet, komodati se, štimati, kuntrada, kverele, vašelo, provati, spize, pržun, špure a j., také několik slov tureckých.

Dr. Karel Kadlec.

Благовѣвъ Н. П., Правни и социални възгледи на богомилитѣ. Из сочинението Богомили. София, 1912. Stran 108.

Autor známý nám výbornou svou prací *История на старото българско държавно право* (Sborník, r. IX., str. 318—323), obral si za předmět studia jihoslovanské bogomily a vydal prozatím jako část svého díla knihu právě uvedenou, v níž líčí právní a sociální názory bogomilů. V předmluvě praví, že jihoslovanské bogomilstvo neprávem se stotožňuje s podobnou sektou u Byzantinců a také s rozličnými heresemi jinými, patarenskou, manichejskou, pavlikianskou, masalienskou. Podle spisovatele bylo to hnutí kulturní, politické a sociální, jež mělo arci i ráz náboženský.

Spis skládá se z úvodu a tří částí. V úvodě autor pojednává o usazení se jižních Slovanů na balkanském poloostrově a pokusech jich založiti jednotnou říši o třech jihoslovanských státních střediscích (bulharském, srbském a bosenském), o poměru Byzantia k jižním Slovanům a jejich státům, o poměru Uherska k těmto národům a státům, o západní církvi a jižních Slovanech, o jihoslovanských autokefálních církvích, o kulturním a politickém vlivu křesťanství na jižní Slovany, o politickém, sociálním a právním významu bogomilstva a o pramenech své studie. Spisovatel srovnává jihoslovanské bogomilství s řeckým obrazoborstvím a shledává mezi nimi nejen podobnosti, nýbrž i značné rozdíly (str. 25). Obrazoborství bylo v Byzantii zjevem cizím, podporovaným inteligencí, naproti tomu jihoslovanské bogomilství bylo hnutím národním, podporovaným od lidu. V Bulharsku bylo nejsilnější za cara Petra I., poněvadž panovník a jeho vláda mezi jiným byli v nejlepších poměrech k Řecku. Svobodmilovný duch bulharských bogomilů projevil se zvláště ve veliké bulharsko-řecké válce na konci X. a na počátku XI. stol. a v povstáních (1040, 1073, 1186) za osvobození Bulharska z řecké moci. Také v Bosně bogomilské hnutí

se projevovalo v boji za udržení politické nezávislosti bosenského státu naproti uherským králům. V ohledu církevním bogomilové neuznávali duchovní moci ani západní ani východní církve. Jednou z nejdůležitějších příčin vzniku a rozvoje bogomilství v Bulharsku bylo nepříznivé pro lid sociální zřízení. Na jedné straně se vytvořili bohatí velkostatkáři, na druhé pak drobní zemědělci a bezzemci (29). Kdežto v Řecku císařové v X. stol. chránili zákonodárnými akty drobné vlastníky půdy, v Bulharsku se to nedělo, a proto bogomilské hnutí se tam rychle ujalo. Bogomilové drželi se národních jihoslovanských právních a sociálních pojmů, institutů, zákonů a obyčejů a vystupovali proti zřízením zaváděným křesťanstvím a cizími kulturními vlivy.

V následující prvé části autor zabývá se bogomilskými názory v oboru práva civilního. Vykládá, jak se názory ty projevovaly na poli práva rodinného, dědického a věcného. Část druhá věnována je názorům bogomilstva v oboru práva trestního. Spisovatel pojednává nejprve všeobecně o trestném činu, pak o krevní mstě, dále o veřejném trestním právu a trestech a konečně vypočítává jednotlivé skutky, jež bogomilstvo pokládalo za trestné. V části třetí, nejobširnější, autor vykládá názory bogomilů v oboru práva státního; seznamuje čtenářstvo s nazíráním jich na otroctví, na prostý svobodný lid (sebri), na bojary, duchovenstvo, mnichy, stát a panovníky. Vyvrací mínění, jako by bogomilové vystupovali proti státu a jeho zřízením (str. 90). Ke konci své práce spisovatel pojednává o dědičnosti trůnu u jižních Slovanů a probírá zásady nástupnického řádu. V době starší platil podle něho staroslovanský princip kolektivismu se stařešinstvím, v době pozdější zásada individualismu s majorátem (prvorozenstvím). Bogomilové drželi se principu kolektivismu.

Kniha Blagojeva je prvý, a to zdařilý pokus vyložití právní a sociální názory bogomilů. K. K.

Jireček Konstantin, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.—15. Jahrhunderts I. u. II. Teil. (Denkschriften der Kais. Akademie der Wiss. in Wien. Phil. hist. Kl., Bd. LVI.). Wien, 1912. Stran V a 84, 75.

Monografií Jirečkovou dostalo se právní historii srbské najednou tak skvělého obohacení, že nahrazeno bylo rázem, co zanedbala dřívější generace. Jeť známo, že se soustavným pěstěním domácích právních dějin u Srbů se vůbec ještě ani nepočalo. Na bedrách jediného učence, Stojana Novakoviće, spočívalo až dosud bádání na poli srbské právní historie. Co ostatní badatelé srbští na poli tomto vykonali, bylo skoro jen nahodilé. Tím větší zásluha náleží prof. Jirečkovi, že podal nám prvý celkový obraz státního a společenského zřízení v srbských státech středního věku, a při tom obraz tak dokonalý a do všech podrobností pečlivě propracovaný, že převýšil všechno očekávání i u těch, kdo se skutečným obdivem sledují celou jeho vědeckou činnost. Cena nejnovější práce Jirečkovy spočívá nejen v tom, že nakupeno je v ní a věcně uspořádáno obrovské množství materiálu, po dlouhá léta shledávaného jak v tištěných pramenech, tak i v archivech,

nýbrž hlavně v tom, že každé tvrzení, každá nová myšlenka, každý technický termín je z pramenů doložen. Nemalou předností spisu je dále stále přihlížení k cizím vlivům, jež se v jednotlivých dobách a na jednotlivých místech srbského území projevovaly a působily na srbské státní, společenské a právní řády.

Monografie Jirečkova je doplněním jeho srbských dějin. Věnována je státnímu a společenskému zřízení srbskému za Nemanjovců (1171—1371). Dosud vyšlé dva díly obsahují těchto 11 kapitol: 1. Staatsrecht und Staatsverwaltung. Der Herrscher und sein Hof; 2. Die Bevölkerung. Geschlechts- und Familienverfassung. Die Grundlagen des Grundbesitzes; 3. Der Adel; 4. Die Kirche; 5. Die Städte und Marktgemeinden; 6. Hirten, Bauern und Sklaven; 7. Kriegswesen und Heeresverfassung; 8. Recht und Gericht; 9. Besiedelung, Landwirtschaft und Gewerbe; 10. Handel und Geldwesen; 11. Finanzen des serbischen Reiches. Z toho sedm kapitol obsaženo je v dílu prvním, a čtyry ostatní v dílu druhém.

V kapitole první autor pojednává o názvu říše (Servia, Sclavonia, Rassa), vypočítává jednotlivé její části v panovnickém titulu, píše o župách a krajích pomezích (krajistích čili krajinách), o říšských hranicích, o sídlech a dvorech panovníkových, o vladaři a jeho názvech, o dynastii a právu nástupnickém, o říšských insigniích a korunováních, o ústředních i venkovských úřednicích, o zavedení (r. 1346) byzantských dvorských úřadů, o říšské kanceláři, o sněmích a shromážděních župních.

Mezi tituly Štěpána Dušana uvádí se na str. 11 b) titul: „císař všech srbských a řeckých zemí a Pomoří, Albanie a země západní“ (disu z řec. δὺσις). Zajímavé je srovnání s tím jiným titulem téhož panovníka: „císař všem Srbům a Řekům a západní straně, totiž Alavanii (= Albanii) a Pomoří i celému západu“ (disu). (Srov. Novaković, Зак. спом., str. 418.) Co rozumí se zde slovem „dis“ naproti označení „západní strana“?

Na str. 6 čte se název Sjenica (sing.); je však v pramenech i doklad na plurál: Sjenice (na Sjenicah; Mikl. Mon. Serb., str. 169). — Ke slovu čestník ve významu úředník (str. 12) dodali bychom doklad ve smyslu zcela jiném: čestník Grьkom (v titulu Štěpána Dušana; Зак. спом., str. 413.) — K názvům finančních úředníků na str. 16 b) možno dodati i čelník riznički (Зак. спом., 90). — Na str. 19 b) uvedeny jsou názvy listin: knjiga, povelja a j. Zajímavé jsou termíny: knjiga svobodna (privilegium), knjiga vjerna (instrumentum pacis).

Kapitola druhá věnována je obyvatelstvu, plemennému a rodinnému zřízení a základům pozemkového majetku. Autor zabývá se především zbytky staršího obyvatelstva, Albánci, Vlasy (Rumuny) a románským živlem městským a zmiňuje se i o obyvatelstvu řeckém. Na to přechází k plemennému a rodinnému zřízení chorvatskosrbskému a pojednává i o plemenném zřízení albánském. Vznik nynějších černohorských plemen vykládá na základě dubrovníckého materiálu z větších katunů (pastýřských vesnic). Také plemena albánská stopuje částečně až do 14.—15. stol. nazpět. Proti Peiskerovu mínění, že zárodek srbské zádruchy dlužno hledati v byzantském berním systému, správně namítá (I. 39), že podle této theorie

byla by zádruha musela býti rozšířena spíše u Řeků kolem Trapezuntu nebo v Kappadocii, na Olympu nebo Tajgetu než u Srbů. Části pojednávající o pronii končí se druhá kapitola.

V kapitole třetí vykládá se o šlechtě a jejím rozdělení na šlechtu vyšší a nižší. V souvislosti s tím činí se zmínka i o patricijských rodech románských přímořských měst. Šlechtu vyšší, zdá se, byla s počátku označována spíše bulharským slovem boljari než vlastela, a i tu rozuměla se slovem vlastela spíše asi jen šlechta úřední než velmoži ostatní. Pozůstatek toho shledáváme v terminologii bosenské, kde často čteme: imavše svvět s vlasteli i velmožami, tui bihu vlastele i velmožane kraljevstva mi, imavše svit i zgovor s vlasteli i s velikomožami, stvorismo svitъ s poglavitimi vlasteli, koji u to vrēmē bēhu prē nas, s voljom pače i s hotinijem vlastelъ i velemož atd.

V kapitole čtvrté spisovatel pojednává o srbské národní církvi, o latinské církvi v přímoří a o bosenských a záchlumských bogomilech. Vykládá se tu o duchovenstvu světském i klášterním. Co se týče dávky církevní zv. bir popovska (duhovna), o níž je zmínka na str. 49, možno podotknouti, že dávka tato udržela se pod starým chorvatsko-srbským jménem až do naší doby v Uhrách (párbér), jak možno se poučiti ze spisu Timonova A párbér Magyarországon (referát v našem časop., roč. IX., str. 325 a násl.).

Kapitola pátá věnována je městům a městysům. Autor dobře rozeznává románská města v přímoří, města původu řeckého, městské obce saské (horní) a srbské. Rozdíl jejich zřízení vysvětluje nejlépe z podrobného rozboru. Zřízení románské není ovšem ryzím zřízením latinským, nýbrž směsicí žvlů římsko-langobardských, jak je to viděti z terminologie (slovo arengo na př. povstalo z germ. Ring).

V kapitole šesté probírají se třídy vesnického obyvatelstva, pastýři, sedláci a otroci. Při pastýřském obyvatelstvu autor všímá si na str. 70 rozdílu mezi třídou zv. vojniky a kjelatory. Také podepsanému referentovi neušlo toto činění rozdílu, jež se neobjevuje jen v listině Banjské, nýbrž i jinde (viz Novaković, Зак. спом. v rejstříku). Máme za to, že vojníci byli ti z Vlachů, kteří v případě potřeby konali pro klášter vojenskou službu, podobně jako čeští nápravníci a uherští jobagiones exercituanes, zv. později praedialisty (též nobiles ecclesiae). Naproti tomu kjelatoři byli ostatní Vlaši, kteří konali pro klášter asi rozličné služby poselské (na koni; srovnej rum, cal kuň, cālărăș jezdec, kurýr, cālătór cestující). Povinnosti vojníků byly lehčí než povinnosti kjelatorů, kteří museli nejen pásti klášterský dobytek, nýbrž i dodávati klášteru určité množství vlněného sukna (srov. listinu Štěpána Dušana mon. chilandars'ému v příčině chrámu sv. Mikuláše ve Vranji s přísluš., Зак. спом., str. 414: прочи власи да теже вълну на чловѣка по поставу; srov. též listinu Banjské, Зак. спом., str. 629: кјелаторъ да пасе и вълну стриже, а воини къ да пасе пастухе). Takové vojniky měly monastýry i z obyvatelstva selského, jak se o tom ostatně spisovatel na str. 76 b) sám zmiňuje. Byli to patrně udatní jednotlivci, způsobili konati vojenskou službu (tedy právě takové osoby jako naši nápravníci a uherští praedialisté). Srov. Зак. спом., str. 614, 615, 619; да работа цръкви у воиничьски законъ, да му се конъ не товари и товара да не води. Na str. 71

spisovatel praví, že výraz *kmet* neobjevuje se v listinách ze Srbska (a také v zákonníku Štěpána Dušana). Naprosto neznámý nebyl však tento výraz, jak vidno z potvrzení privilegií monastýru chilendarskému Štěpánem Dušanem kolem r. 1355 (Зак. спом., 431), ač dlužno souhlasiti s míněním, že slovo to bylo v Srbsku asi málo v užívání.

V kapitole sedmé autor vykládá o vojenském zřízení. Na str. 78 *b*) zmiňuje se o Jasech. Zcela správně praví, že to byli předkové nynějších Osetinců. Jsou to tíž Jásové (maď. Jászok), kteří se dostali i do Uher a tam neprávem vydáváni jsou za Kumány.

Kapitola osmá zabývá se stručně srbským právem a soudnictvím. Spisovatel seznamuje tu také s právními prameny. Pojednává o zákonníku Štěpána Dušana a dodatcích k němu, o vlivu byzantského církevního práva, o t. zv. zákoně Justinianově a srbském překladě Syntagmatu Matěje Vlastara, načež přechází k výkladu o spolupřísežnicích, o svodu a sočení, o ordálech, o druzích trestů, o krevní mstě; částí jednající o smíšených soudech končí se tato kapitola. Právnick by materiál tuto probraný poněkud jinak seřadil, to však nijak nevadí ceně výsledků spisovatelem podaných.

Na str. 4 II. dílu vykládá se termin potka (pokuta za rvačku mezi sedláky, Vlachy a Albánci a také pokuta za nedovolené odvádění vody). Zdá se, že slovo to mělo mnohem širší smysl, jak viděti z jiného místa, kde se nazývá tak pokuta za nedovolený prodej nivy nebo vinice mimo vesnici (Зак. спом., 615). Autor uvádí jen soudní pokuty a poplatky nejobyčejnější, nečině zmínky na př. o pokutě zv. šestivolnou, dvanáctivolnou a opadaniji a j. — Výraz *izem* znám byl nejen mezi Srby, nýbrž je doložen i v slovanských listinách z půdy rumunské (*izem*). — Právo srbské zná dva druhy svědků, svědoci a poslusi, právě tak jako právo ruské. — Slovem *uzdanije* v zák. Štěpána Dušana sotva lze rozuměti soudní souboj, jak na to upozornil již Al. Jovanović. Spíše jest to soudní sázka, známá právu českému pod názvem *vdání čili vzdání*. — Jako synonymum výrazu *rasap* (*raasap*) uvedli bychom termin *porob*, opětovně se vyskytující ve Statutu ligy okresu ninského. Vedle obyčejného tvaru „da se raspe“ vyskytuje se také tvar plnější „da se razaspe (do korjena)“ (Mikl., Mon. Serb., čís. 314).

Velmi obsažná je kapitola devátá, v níž se pojednává o osazení půdy, o zemědělství a živnostech. Autor píše tu také o hustotě obyvatelstva, o jeho pohybu, o lesích a jejich produktech, o honbě a rybolovu, o včelařství, o polních mírách, o latifundiích a drobných parcelách, o statech krále, šlechty a církve, o poměru mezi velkostatkáři a sedláky, o podílnickém pachtu, o řemeslech na vsi a v městě, o dobývání soli na břehu mořském, o hornictví, jeho geografickém rozšíření a jeho technice i j. v.

O *socidě*, o níž se autor zmiňuje na str. II. 30, jedná také statut města Budvy (kap. 203). Zajímavo je srovnati s tím, co se vykládá na téže str. 30 o *pripaše* a *půjčování volů* k polním pracím, instituty až podnes platné v Bosně a Hercegovině a na Černé Hoře. Jest to t. zv. *napolica* a *volovski najam čili izor*. Podepsaný referent psal o tom v práci své *Agrární právo v Bosně a Hercegovině*, str. 56. Srov. také, co psáno podepsaným referentem o *suponě* a *spreze* v tomto časopise, roč. IV., str. 73 a násl. (a v něm. zpra-

cování, Über die Arbeitsgenossenschaften im slavischen Recht, Zeitschrift f. vergl. Rechtswiss., XVII. Bd., 1904). — Zgon (viz II. 37) byla patrně roboty, na kterou ve velkém množství lid byl *sháněn*. Také u nás nazýval se tak jeden druh roboty, jak je doloženo již v urbářích z doby předhusitské (vyd. Emler). — Hornický termin srbský okna (II. str. 45 *b*) bude asi starého původu. Svědčí o tom tvary přijaté v maďarštině a rumunštině (maď. akna, rum. ocna a ocnáš; srov. též Cojocna).

Kapitola desátá zabývá se obchodem a peněžnictvím. Autor pojednává o domácích kupcích z Prizrena, Peče a Nového Brda, o obchodu Kotořanů, o cizích kupcích a jejich konsulech, o Dubrovčanech a jiných Dalmatincích, o Benátčanech a obchodnících italských, o židech a Arménech, o obchodních přístavech a cestách pozemních, o obchodu námořním a karavanním, o trzích, obmezeních obchodu zákazy a monopoly, o předmětech obchodu, o domácích mincích od 13. století. — Na str. II. 60 uvádí se srbský název měrice *star* (z lat. sextarius); ještě bližší tvaru původnímu je slovo *šestavъ*, jehož se rovněž užívalo. Vinná míra zv. *čъбъr* (něm. Zuber, čes. džber) byla v užívání také v Uhrách (cibriones).

Kapitola jedenáctá jedná o financích srbské říše. Spisovatel píše o fisku a jeho úřednících, o katastru, o robotách a naturálních dávkách, daních a clech, solném monopolu a zahraničných tributech. Priselicu, povinnost známou právu českému pod názvem nocleh, autor správně srovnává s břemenem, známým v Uhrách pod názvem descensus, maď. szállás. Jiný maďarský název téže povinnosti, doložený z území chorvatského, zsolozsma (bán zsolozsmája), je vlastně původu slovanského (služba), jak se možno dočísti u Melicha.

Veřejnoprávních robot a povinností k dávkám bylo ve starém Srbsku veliké množství. Označovány byly všeobecně slovem raboty, patrně podle byzantského terminu δουλεια (srov. podobný latinský termin středověký servitium), ačkoli název raboty dobře se nehodil na dávky. Rozličné druhy těchto robot a dávek seznáváme z četných míst pramenů, v nichž se v různých variacích vyskytují zmínky o nich. Tak na př. stojí v listině Štěpána Uroše II z r. 1300, dané monastýru sv. Jiří ve Skoplji: da ne rabotajut u carinu nikuju rabotu, i da ne imajut vlastъ nad nimi ni sevast, ni prachtor ; grada ne zidati ni bljusti, pisa ne dati, dimnine; obroka ne dati apoklisijaru, ni sevastu ni apodochatoru, ni gjerakaru, ni konjuchu, ni p'saru, ni kojemu kefaliji ; ni namet'ka žit'na, ni vina, ni mesnoga, ni sir'noga, ni priselice plakjati, ni tьmnice bljusti, ni glasa nositi, ni provoda, ni človeka garep'sati Někdy se užívá obratu zcela stručného, jako na př. v listině Štěpána Dušana, kterou se (v l. 1332—1337) potvrzuje monastýru chilandarskému stará chrysobula; stojí tam: osvobodili ot vsěch rabot malich i velikich, ot grada, ot vinograda, ot žetve, ot sěno(ko)šenija i ot psa, ot pozoba, ot provoda, i prosto rekše ot vsěch rabot malich i velikich.

Dílo Jirečkovo je tak bohaté novými výsledky dlouholetého neúnavného studia, že budou z něho čerpati nejen ti, kdo se budou chtít poučiti o dějinách státního a společenského zřízení srbského, nýbrž četní

slovanští historikové bez rozdílu oborů. Podáváť spis tento velmi mnoho jak pro historii politickou, tak i pro historii práva, církve a kultury srbské.

Karel Kadlec.

Mažuranić Vladimir, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Svezak III. (Grabi-Kanat). U Zagrebu, 1912. (Vydává Jihoslov. Akademie s podporou chorv. zemské vlády.)

V časopise tomto (IX., 414 a 415) upozornili jsme již na veledůležité dílo VI. Mažuraniće, podavše zprávu o prvním jeho svazku. Autor dospěl nyní ke svazku třetímu, končícímu slovem kanat (z lat. incantum a incantus, vyhláška, dražba).

Již o prvním svazku mohli jsme říci, že spisovatel použil mnoha pramenů. Řada jejich od té doby ještě vzrostla, jak ukazuje přehled knih nově přibylých, uvedených autorem na obálce svazku druhého i třetího. Na formě díla ovšem nic se nezměnilo. Vedle krátkých článků, podávajících výklad jednotlivých terminů s uvedením příslušných míst pramenů, setkáváme se tu s většími statěmi, jež mají povahu právně-historických rozprav. Platí to zejména o článku *grad* (str. 338—351). Spisovatel vykládá nejprve, že slovo *grad* znamená munimentum, aedificatio, locus munitus, arx, castrum, castellum, urbs, civitas, načež pojednává stručně o hradech u starých Chorvatů. Neshledává, že by Chorvaté byli hrady své nazývali podobně jako Čechové po německu (pouze název Trakošćan odvozuje od něm. Drachenstein). Podle materiálu, způsobu opevnění a účelu stavby odvozeny jsou názvy hradů od slov bdíti (Bdiňj, Budim), bítí se (Radoboj atd.), bořiti se (Samobor), brána, břevno (Bruvno), dvůr, hrad (Gradac, Gradčac, Gradište, Novi, Stari, Bieli grad, Biograd, Višegrad), kláda (Kladanj, Kladaša), kostel (Kostre, Kostroman, Castrum romanum), kotora (stsl. pugna; Kotorů je mnoho na slov. jihu), obor (Oborovo), okol (Okolić, Oklič), osiek, purga (a burga), ribnik (hrad, obklíčený rybníkem za účelem obrany), sječ (Siča, Si evo; srov. ukrajín. síč), srubiti (Srb), strěci, straža (Ostrog, Ostrožac, Ostrožin, Streza), stub a stup (= sloup) atd. Na tomto místě pohřešujeme výklad, že hlavní dva druhy hradů u starých Slovanů byly hrady jednak kamenné, jednak dřevěné a zeměné. Kamenné, jež bývaly oblíbeny, zvány byly hrady bílými, bělehrady, kdežto hrady vytvořené z hlíny a břeven, sluly hrady zeměnými (Zemljen, Zemuň) nebo černými (srov. Črngrad, nyní Csongrád v Uhrách). V části další spisovatel pojednává o chorvatských městech a městečkách („tržištích“). Na str. 343 a 344 podává chorvatská slova sebraná ze záhřebských pramenů. Zajímavě bylo by srovnati chorvatské názvy řemesel s názvy českými uvedenými ve spisech Zikm. Wintra. Velmi cenný je přehled chorvatských měst a městeček podaný abecedně na str. 344—348. Ke konci článku *grad* sestaveny jsou doklady z pramenů, týkající se městské správy, soudnictví a obyvatelstva.

K článkům větším náležejí dále: *grb* (píše se tu o erbech v Chorvatsku), *harte* (podávají se příspěvky k dějinám hry v karty), *herceg* (vykládá se o členech dynastie, kteří byli v Chorvatsku vévody, a také o jiných

osobách zvaných dux, chorv. herceg, na př. o vévodech sv. Sávy a bánech chorv.), hereza (píše se tu o náboženských vyznáních), Hrvatin (článek velmi pestrého obsahu), hudoba (trestný skutek; příspěvky k dějinám trestního práva u Chorvatů), ime (výklad o názvech rodů, rodin, míst), javni tužilac (o prokuratorech), javno nasilje (o rozličných druzích veřejného násilí), kamata (o úrocích), kanat (o dražbách).

Zajímavé jsou autorovy výklady o slovech harac, harc (boj, bitva), hoč a j. Na str. 376 spisovatel uvádí jako synonyma slova hasan výrazy prid, prud, prudnost. Mohlo by se tu dodatí, že slova tato nejsou původu slovanského; pocházejí z italského prode. U Truhelky, *Tursko-slovjenski spomenici*, str. 29, vyskytuje se i forma prut (пруть, také gen. прута). Při slově harač mělo by se podotknouti, že slovo to je podle Zachariae v. Lingenthal původu řeckého *χάραγμα νόμισμα*. K slovu heretisanje (z řec.), pozdrav ,dodatí lze, že se vyskytuje i forma heretizmo. Při slově Jasi spisovatel vykládá, že jsou to Kumáni. Podepsaný referent sám byl dříve téhož mínění. Názvem tímto označují se však Osetinci, kteří se dostali až do Uher. U slova izam schází výklad, že terminem tím označovalo se u jižních Slovanů svémocné dopcmáhání si k právu na jiných osobách než na dlužníkovi (izьm, izem, preuzam; se slovem izem setkáváme se i v listinách rumunsko-slovanských). Při slově kamoka dodatí lze, že je známo i ve formách kamucha a chamuža. O původu jeho zmiňuje se Kosta Kostić ve spise *Стара српска трговина и индустрија*. K. K.

Truhelka Ćiro, Tursko-slovjenski spomenici dubrovačke archive. Sarajevo, 1911. Stran 258 a v příl. 19 faksimilí. (Otisk z Glasnika zem. muz. XXIII., 1911).

Bylo dávno známou věcí, že na dvoře tureckých sultanů byla srbsko-chorvatština jazykem, jehož se užívalo ve stycích Turků s jižními Slovy. Několik takových slovanských listin uveřejnil již Miklošič ve svých *Monumenta Serbica* (Vídeň, 1858). Větší počet slovanských listin vydaných od sultanů i jiných vynikajících muslimanů našel v dubrovnickém archivu ředitel Zemského musea v Sarajevě Dr. Ćiro Truhelka a uveřejnil je v *Glasniku zem. muz. r. 1911*. Podle vydavatelových slov (viz předmluvu ke zmíněné sbírce), jsou uveřejněné jím listiny jen malou částí sbírky dubrovnického archivu *Acta turcica*, jež obsahuje na tisíce listin psaných turecky a arabsky. Jen část oné sbírky je prý uspořádána. Jednotlivé listiny vloženy jsou do zvláštní obálky a na ní je napsán buď regist nebo celý italský překlad originálu. Ona regista i překlady pocházejí z konce XVIII. stol. Mezi dotčenými tureckými dokumenty Dr. Ćiro Truhelka našel asi 120 originálů psaných t. zv. bosenským písmem a mimo to několik opisů a překladů ztracených listin, sepsaných v dubrovnické kanceláři nebo v Cařihradě. Všechny tyto listiny Dr. Truhelka uveřejnil ve své sbírce turecko-slovanských dokumentů a doplnil je několika současnými tureckými spisy, jež jsou s nimi v souvislosti, a jež našel rovněž v Dubrovníku. Uveřejnil i některé listiny vydané již Miklošičem, a sice in extenso ony, jež mohl buď podle originálu nebo podle duplikátu originálu v dubrovnickém archivu

osobně revidovati a opravit, a ve výtahu ony, jež se mu nedostaly do rukou v originálu. Ke sbírce své připojil i několik listů, jež našel prof. Vučetić a uveřejnil v dubrovnickém časopisu Srgj. Vydal i deset listin tureckých, pokud se týče arabských jichž opis si dal poříditi. Celkem obsahuje sbírka Truhelkova 180 čísel. Listiny tu uveřejněné pocházejí z let 1430—1542 a týkají se vzájemných poměrů mezi Turky a Dubrovníkem.

Styky s Dubrovčany počali Turci navazovati ještě dříve, než dobyli Cařihradu. Prvé listiny jejich vydány byly v Drinopoli. Tak na př. v listině z 10. čce. 1430 sultán Murat vytýká Dubrovčanům, že, ačkoli vedou obchod v jeho zemi, neposlali dosud poselstvo aby se mu poklonilo a uzavřelo přátelství. Vyzývá je zároveň, aby poslali své zástupce, kteří by odpověděli na žalobu Radoslava Pavloviće, že stavějí na jeho půdě hrad, nařizuje, aby mu nahradili škodu a vrátili hrad Sokol i půdu, kterou mu odňali. Listina Muratova, vydaná dne 6. prosince 1430 rovněž v Drinopoli, týká se svobodného obchodu Dubrovčanů v turecké zemi a je základem všech pozdějších privilegií podobného druhu.

Z doby před dobytím Cařihradu od Turků pochází jen prvých šest listin. Z doby pozdější (od r. 1453) nalézáme velmi mnoho listin od sultánů Mehmeda II. a Bajazida II. Vztahují se hlavně na tribut, který Dubrovčané platili Turkům, a také na cla. Zajímavé je stopovati, jak nejen clo, nýbrž i tribut stále rostly. Podle listiny Muratovy z února r. 1442 (čís. 6. sbírky) měli platiti Dubrovčané jen 2% ze sumy utržené při prodeji zboží jakožto clo, a tribut roční stanoven byl (vedle stříbrného náčiní) na 1000 dukátů. Clo bylo tedy původně nižší než třicátky vybírané v sousedních Uhrách (a také ve Valašsku, jak máme toho doklady u Miletiče, Нови влахоболг. грам.). R. 1459 čteme sice, že clo zůstává v dosavadní výši, ale harač se zvyšuje na 1500 dukátů. R. 1469 činí již 5000 dukátů. Z listiny ze 2. března 1478 vysvítá, že také clo brzo bylo zvýšeno, a sice na 5%, harač pak na 10.000 dukátů; od r. 1478 se sice clo Dubrovčanům odpouští, ale místo toho mají platit vyšší tribut, místo 10.000 dukátů 12.500 duk.

Mnoho listin týká se deposit, jež sousední velmoži před pádem Bosny a Hercegoviny odevzdávali městské správě dubrovnické. Potomci jejich hlásili se o své dědictví, a když ho neobdrželi, obraceli se k sultánům o pomoc. Čteme tedy, jak sultán vyzývá Dubrovčany, aby povinnosti své vyhověli. Po osobách, jež zemřeli bez potomků, činí si nárok na depositum sultán sám (viz čís. 40).

Několik listin týká se t. zv. konavelského poplatku, jež platili Dubrovčané právním nástupcům bývalých vlastníků Konavli jakožto plat za užívání onoho území. Více o tomto „dohodku“ dočísti se možno u samého Truhelky v dalších výkladech, jež připojil ke své sbírce, a také u Jirečka, v monografii, o níž v tomto sešitě našeho časopisu podáváme referát.

Některé listiny vztahují se na prodej dubrovnické soli v solnicích v Dubrovniku, Novém, Slaném, Kleku a Risnu, a sice na společný užitek Dubrovčanů a Turků a společné zúčtování.

Zajímavé jsou i listiny, jež byly vydávány od jednotlivých tureckých velmožů. Někteří z nich byli původu chorvatského, pokud se týče srbského.

Velmi cenné jsou Truhelkovy výklady připojené ke sbírce listin jím uveřejněné. Materiál listin doplňuje se tu na základě jiných pramenů historických, zejména knih archivu dubrovnického a kronik. K. K.

Köster, Die staatlichen Beziehungen der böhmischen Herzöge u. Könige zu den deutschen Kaisern von Otto dem Großen bis Ottokar II. Gierkes Untersuchungen zur Deutschen Staats- und Rechtsgeschichte, Heft 114. Breslau 1912. Stran XIV a 260.

Otázka poměru koruny České k říši německé byla řešena a probírána nejednou z různých hledisk. Zřídka dalo se tak objektivně. Otázka ta, která nedá se zodpovědět jedinou formulí, jak se obyčejně činívá, nebyla vlastně při všem tom ve svém celkovém rozsahu náležitě vývojově probírána. Pokus učiněný v tom směru Pernicem (*Die Verfassungsrechte der im Reichsrath vertretenen Königreiche u. Länder der oesterreichisch-ungarischen Monarchie I.-1872*), jehož práce v kruzích německých stále ještě se považuje za základní, jest nejen tendenčně německý, nýbrž i naprosto nekritický. Celkem objektivně líčící jest Schaeferova dissertace *Staatsrechtliche Beziehungen Böhmens zum Deutschen Reich* (1886), sáhající ovšem pouze do roku 1212. Méně pozornosti nežli otázce celkového poměru věnováno bylo otázce, jak se stal král český kurfürstem nabyv hlasu při volbě králů německých a jak nabyl úřadu šenkovského v říši. Český hlas téměř ve všech pracích o vzniku kollegia kurfürstů ponechává se stranou, buď vůbec o něm se nejedná aneb několika slovy odbude, ač jeho historie jest zajímavá a neobjasněná.

Koesterova práce věnovaná otázce poměru vévod a králů českých od Boleslava I. do Přemysla II. k říši německé podává nám dobrý příspěvek k těmto otázkám. S velikou pílí a svědomitostí je v ní snesena celá látka a také podání snaží se býti objektivní, třeba někde výklady jsou ještě trochu primitivní. Nemohu se přirozeně pouštět do podrobného rozboru obšírné této otázky, o níž jsem celkový svůj názor naznačil v polemickém článku proti vývodům Fischelovým „*Státoprávní poměr Moravy k říši německé*“ (*Čas. čes. musea* 1907) a musím se tudíž omeziti na několik poznámek.

V první kapitole probírá spisovatel udělování léna. V začátcích s ním nesouhlasím, považujíc léno to původně za osobní poměr, který teprve v několika generacích nabyl rázu věcného léna. Ostatně i Koesler správně ukazuje, jak se celkově měnily názory na tento poměr, až na konci XII. století jaksi význam a vliv králů německých nabyl vrchu, že však panovníci ti ani tehdy nedomohli se zasahování, do vnitřních záležitostí českých, ačkoliv to ve všech jiných teritoriích říše prosadili. Také ve příčině poměru Moravy k říši nepřidrží se Koester Fischela. Tvrdí sice (str. 48), že právně odděleny zůstaly Čechy a Morava až do 1334, jinak však (str. 58) uznává, že fakticky na venek vystupovaly obě země jako jediný celek většinou již od smlouvy knínské. Dle mého názoru fakticky nejpozději smrtí markraběte Vladislava Jindřicha zmizely poslední zbytky staré říšské bezprostřednosti Moravy a byl recreován starý pojem jednotného vévodství.

Obširněji probírá Koester spor o udělení léna roku 1126 a dochází celkem k týmž výsledkům jako Novotný — neznaje jeho práce ve Věst. spol. nauk 1910 — ve své polemice s Bachmannem o kroniku sázavskou.

Kapitola o tributu nepřináší celkem nic nového. Koester kloní se k mínění, že tribut byl sice ročně žádán od císařů, ale od Čech nebyl vždy placen. Třetí kapitola jedná o návštěvě dvorů císařských. V čele sestaven jest přehled všech známých návštěv v této době. Český kníže nejčastěji zúčastňoval se dvorů na východě říše konaných, čím dále na západ tím návštěv ubývá. Ostatně ve XIII. století stává se pravidlem, že chodil král český tehdy na dvůr císařský, když sám chtěl a měl na tom interest.

Ve čtvrté kapitole obširně podává Koester otázku pomoci vojenské. Tu by byl mohl s prospěchem užítí velmi pěkné práce Volfovy „Účast českých panovníků při říšských výpravách“ (Č. Č. M. 1907—8), kterou nezná jako vůbec literaturu českou, patrně z neznalosti jazyka. V závěrečných statích probírá spisovatel ještě poměr pražského biskupství k císaři, příbuzenské svazky vládců německých a českých a v několika přílohách řeší několik drobnějších otázek.

J. Kapras.

Dv. Adolf Zycha, Prag. Ein Beitrag zur Rechtsgeschichte Böhmens im Beginn der Kolonisationszeit. Prag 1912. (Otisk z Mittheilungen f. Gesch. d. Deutschen XLIX. a L.).

Otázka vzniku Starého města Pražského a jeho městského zřízení dávno zajímala badatele a byla rozmanitým způsobem zodpovídána. Poučení o tom možno si opatřiti v mém pojednání „O začátcích ústavních dějin Starého města Pražského,“ jež jsem r. 1904 v Poctě Randově (Sborníku věd právních a státních IV. sv. zvláštní) str. 169 násl. uveřejnil. Z Pamětí Tomkových I. str. 324 a 348 jsme se kromě toho dozvěděli, kterak o otázce té byly též rozpory mezi Palackým na jedné a Tomkem a Rösslerem na druhé straně. Píšeš Tomek, že se potkal s odporem Palackého, když r. 1849 četl v učené společnosti pojednání o nejstarších místních poměrech Prahy, a že Palacký ani „později neupustil od staršího mínění,“ kdežto Emil Rössler, známý vydavatel starších pramenů práva Pražského, byl Tomkovi „jmenovitě povděčen, když mu projevil svůj náhled v poměr mezi prvotní německou osadou na Poříčí v Praze a potomním Starým městem.“ Rössler „po některých námitkách osvojil si jej úplně“ a Tomek neměl prý „nic proti tomu, když R. potom dříve jej uveřejnil ve svém prvním díle Rechtsdenkmaeler, než on se k tomu dostal ve svém prvním díle Dějepisu Prahy.“ Odtud tedy víme, kdy poprvé povstala theorie, že Staré město vzniklo z vicus Theutonicorum na Poříčí, o které starší literatura historická ničeho nevěděla. Následkem studií o vývoji městského zřízení v Západní Evropě, jež jsem v Povšechných českých dějinách právních str. 397 násl. uveřejnil, jakož i následkem úvah o sporých zprávách, jež se nám zachovaly jak o německé osadě Poříčské, tak i o začátcích Starého města Pražského došel jsem k přesvědčení, že výsady Němců Pražských nemohou se považovati za zakládací listiny Starého města Pražského, nýbrž že hlavní toto město bylo založeno na půdě dávné trhové osady

a že při samém založení bylo asi nadáno právem Norimberským. Professor německého práva na zdejší něm. universitě dr. Zycha odhodlal se ve svrchu zmíněném spise hájiti starší theorii Tomkovu a Rösslerovu o spojitosti vzniku Starého města s osadou německou s některou modifikací a vyvrátiti moje mínění o této otázce. Uznávám, že tak učinil s obvyklou důkladností, kterou jsem už v referátě o jeho studiích z oboru horního práva českého v tomto časopise (I. str. 137 a 140) plně ocenil, a že zejména k jeho zásluze sluší připočísti, že i v této nové práci německé obecenstvo celkem objektivně seznamuje s českou literaturou tohoto předmětu se týkající. Ale pochybuju, že jeho náhledy setkají se s valným souhlasem a s úspěšným výsledkem, spíše naopak mám za to, že vzbudí pochybnosti i v kruzích, jež posud k theorii o pozvolném utvoření města „z předcházejících poměrů“, t. j. z německé osady Poříčské příznivě se chovaly. Mně ovšem není možno v stručném referátě mnohé vývody prof. Z. vyvrátiti, což by vyžadovalo opět nové pojednání a namnoze opakování toho, co jsem už jinde pověděl, pročež mi nezbývá než obmeziti se na podání obsahu jeho spisu a na přičinění některých poznámek.

Prof. Zycha chtěje prokázati, že „Staré město a jeho právo městské ze starších zárodků nepozorovaně povstalo,“ zabývá se nejprve těmito zárodky, pročež jedná o Pražském tržišti, při němž vznikly kupecké kolonie a „na němž všechno původní měšťanstvo spočívalo,“ o regálu tržním a celním, o starém sousedském trhu v Praze, jenž časem prý zaniknul a o soudní pravomoci hradských úředníků na trzích. Trhový soudce měl prý věcnou pravomoc, jež byla obmezena soudem cizích kupců v Týně a soudní mocí rychtáře německé obce kupecké a jež byla malá, neboť se týkala jenom žalob domácího obyvatelstva ve věcech tržních. Jeho význam v poměru k vlastnímu soudu rostoucí obce městské musil prý klesati, kdežto činnost německého soudce rostla (str. 73 a 194). Podhradí Pražské nemělo určitých hranic ani opevnění a pod ochranou hradu vznikly vesnice a osady (vici, flecken), újezdy, dvory, kostely a kaple, kromě toho městské kolonie Židů, Němcův a Romanů. Byla tu tedy v době předkomunální různá práva vrchnostenská a mnohotvárné právo podsedků, kteří byli svobodní i nesvobodní. Že mezi nimi byli též slovanští trhovci, o tom Z. nepochybuje (str. 119). Před r. 1178 bylo několik už vici Theutonicorum, jež se od okolí zaměstnáním a národností osadníků lišily.

Jako prý na východě vedle starých slovanských osad vznikly kolonie kupecké, jež byly vnitřně jednotny a na venek uzavřeny, tak tomu bylo i v Praze. Kde nebylo možno, aby obě osady vedle sebe trvaly, tam padla stará osada za oběť nové, jako se stalo také na Malé Straně. Asi tak představuje si Z. utvoření se také Starého města, k jehožto tržišti němečtí kupci se stěhovali, ovládající trh, a odtud slovanské osadníky vytiskli. Po mém soudu měla se věc jinaké. Staré osady trhové měly ráz hospodářsky i národně smíšený a pojmenování měst nově v jich blízkosti založených (na př. Nové Plzně, Nového Bydžova atd.) stalo se dle názvu staré osady proto, že asi trhovci odtud do nového města se přestěhovali. Bylo-li by možno užití této analogie, tedy město Pražské povstalo na

místě a poblíže starých osad podhradských, tedy též německých, při čemž došlo k přesídlení mnohých trhovců z nich do nově založeného města po řádném vyměření náměstí a většiny ulic a po rozprodání měštišť, pokud arci nebyly v rukou už soukromých. Okolnost, že v Starém městě pozemky nalezaly se ve vlastnictví měšťanů, kdežto v později založených městech zakupovány byly emphyteuticky, dokazuje po mém soudu uspořádání poměrů právních v tomto městě jednoduším způsobem, jež pouze pod vlivem panovníka a jeho úředníků při založení města vykonávaném je myslitelné. Jednaje o městském právu pozemkovém má Z. dále za to, že z nedostatku zakládání města Pražského dá se vyvoditi i to, že Pražští měšťané neměli ovšem ani přiměřených lánů, ale to dá se vysvětliti prostě tím, že město Pražské mělo ráz kolonie povýtečně průmyslové a nikoli takové obce městské, kde příslušníci její byli odkázáni také na výtěžek ze zemědělství. Ostatně Z. sám uznává, že v rukou měšťanů Pražských byly venkovské statky, takže nebylo nutno starati se o zásobování města. Pozoruhodno jest, že obec německou považuje za svazek *osobní*, nikoli za *reální*. Myslí na jakousi hansu, jež byla jádrem této obce. Její vůdcové nabyli pozemky a z osazení po skupinách vznikli vici Theutonicorum, kteří tvořili jedinou obec, jež volila jediného rychtáře a faráře. Do svazku obecního mohli býti přijímáni pouze cizinci z jiných zemí a to v první řadě Němci a nezdá prý se, že se poměry ty změnily, když město povstalo. A přece Z. nikde netvrdí a tvrditi nemůže, že by osady německé byly vesměs na půdě Starého města se rozšířily a do jeho ohrady byly přišly. Při tom klade Z. velký důraz na domnělé právo Němců voliti si soudce, a také má velké mínění o významu povoleného práva německého, jež stotožňuje s rozsáhlou autonomií zejména ve věcech soudních, přehlížeje, kterak kníže Soběslav II. a Václav I. vyhradili sobě a nejv. komorníku ještě vrchní právomoc soudní a kterak je velmi pochybné, že by nalézání v případech králi vyhrazených bylo se nacházelo v rukou Němců. Vždyť ani tvrzení, že by náležela obec neb výbor její a nikoli rychtář, nedá se bezpečně prokázati.

Přecházeje pak k otázce založení Starého města má Z. za nesrozumitelné, proč se obvykle vznik jeho klade do doby krále Václava I. a proč by nemělo se položití už do doby krále Přemysla Otakara I., když jsou doklady na založení neb trvání několika měst v Čechách a na Moravě už z druhého desetiletí XIII. století. Ano Z. v confirmaci krále Václava I. výsad Němců Pražských sídlících in suburbio seu villis shledává přímý doklad na to, že už tehdy bylo město Pražské, neboť pod suburbium nesluší prý rozuměti podhradí, nýbrž předměstí. Že to je výklad umělý a že v confirmaci musila by býti zmínka o civitas Pragensis, o tom netřeba ztráceti mnoho slov. Ale ještě jeden má spisovatel argument pro nezaložení města Prahy. Mlčí prý o tom podání. Mluví sice kolem r. 1279 měšťan Pražský Engbert o „hujus patrie *plantacione novella*“ (Novák, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně str. 190) a r. 1315 král Jan, že „juribus civitatis Nurembergensis — Major civitas nostra Pragensis a *prima sui fundacione* freta est et fruitur“ (Reg. IV., str. 825), ale zprávy ty mají

prý nejistý smysl a nečiní skutek založení věrohodný, připouštějíce výklad ze zatemnělé paměti. Bylo by potřebí určité zprávy o zakládací listině aneb o zakládání. Ostatně předpoklad, že začátek města musí se začínati nějakým aktem založení a propůjčováním práva městského zeměpánem, musí se prý dokázati. Praha je naopak dokladem, že město nepotřebovalo záruky udělení práva městského, a konfirmace výsad Němců je tedy městskou listinou ústavní. Dalo by se dle toho očekávati, že Z. osadu německou bude považovati za město a že vyvrátí naše mínění o nutnosti, aby osadě, která měla býti městem v právním smyslu slova, bylo propůjčeno právo a zřízení městské, anebo aspoň uznání jakožto města ve formě privilegia, když měla přívlastky osady městské, čímž by se od pouhých hradeckých, trhových a vesnických osad odlišila.

Ať město bylo nově od kořene zakládáno aneb ať byly trhové neb hradecké osady na město přetvořovány, vždy musilo při tom k tomu dojíti, aby novému osídlení byly určité hranice vytknuty, k němuž by hrazení — t. j. hmotné odloučení se města od venkova — se připojovalo, a aby pro obyvatelstvo na půdě městské usedlé nové normy byly vydány, jimiž by se spravovalo. Jináče rozdíl města od venkova dle názorů středověkých nebyl myslitelný. Známa listina Litomyšlská z r. 1259 (Reg. II., str. 89), jež mluví o *jure fori*, *jure civili* et *jure judicii civitatum*, je dokladem, že k pojmu města počítal se trh a soud městský, ale též *jus civile* t. j. právo městské a nikoli, jak Z., str. 183 mylně vykládá, svobodné právo pozemkové (*das freie Bodenrecht*), kterého v Litomyšli sotva bylo. Z. sice tvrdí, že osada německá měla některé přívlastky města, ale nebylo při ní uzavřeného území a proto nelze při ní mluvit o městu. Při městu je prý třeba „uzavřené osady s jistou rozsáhlostí“ a nejvíce na tom záleží, „aby právo městské bylo obecním právem místním“. Skupinám něm. osad kupeckých ale scházelo teritoriální základ a proto nemohly tvořiti podklad pro město (str. 182). Když prof. Z. tedy uznává, že k městu je třeba uzavřeného území a městského práva, pak nerozumíme, proč se zakládací theorii pro město Pražské tak rozhodně vzpírá. „Kdyby ovšem“ — praví na jiném místě (str. 185) — „bývalo *domáci* kupecké obyvatelstvo jádrem městské obce, jemuž se nedostávalo městských práv, pak bylo by založení města pravdě podobné.“ Sám ale jednaje o národním složení měšťanstva připouští, že v době předkomunální byli slovanští trhovci a že nescházelo na řemeslu trhovém. O tom, byli-li v starší době čeští kupci, pronáší Z. dvoje mínění. Není prý o nich řeči a byli-li, stáli prý mimo organizaci kupecko-měšťanskou (str. 186), ale na jiném místě (str. 226) praví, že „i *domáci* obyvatelstvo mělo podíl na nových měšťanských ústředích. Kupci ze slovanské společnosti se přidružili a tak povstalo měšťanstvo, jež prý na venek bylo národně homogenní“. Nejspíše se tedy rázem poněmčovalo. Teprve prý v městské době se poměry změnily. „Pražská obec městská, německá v zevnější formě (písemnosti její byly přece latinské), v době Přemyslovské přijímala už slovanské živly a neměla tudíž čistě německého charakteru jako stará obec kupecká ve vici *Theutonicorum*“ (str. 178). Podle toho národní smíšenost obyvatelstva města Prahy byla by naopak dokladem theorie založení a nedosti

jasný rozdíl mezi trhovci a kupci, jež Z. činí, sotva by býval tomu na překážku. Přejít měšťské obce německé k městu představuje si pak Z. tím způsobem, že se „uskutečnil *sám sebou* pokračujícím osídlením“. Oddělené osady srostly v jeden celek. Territoriálním vytvářením stala se trhovská obec městem, jejíž ústavy základem byl Soběslavský privilej. Jediné obci měšťanské odpovídalo jediné měšťské území, jehož hranice nebyly trvalé, až hrazením věc dokonána. Hrazení to nemá se ale s ústavou ve spojení uváděti. Byl to zevnější moment, jenž neměl konstitutivní význam pro město. Názor, že civitates dělí se hradbami od tržišť (fora), musil si teprve raziti cestu. I tu tvrzení toto je potud pravdou, že mohly býti osady bez hrazení, jež se *zvaly* městy, když byly za takové pánem města uznány nějakým slavnostním aktem, ale markrabí Karel r. 1335 v listině, v které uděluje klášternímu městu Třebíči právo Znojenské, odůvodňuje to tím, „quia civitates sine legibus et statutis municipalibus non salute nequcunt commode subsistere“ a při tom povoluje opatu právo hraditi město, „ut cincti muris et fossatis de munificencia regia *digne* civitas nuncupari possitis“ (Reg. IV., str. 76). Patrně z toho, že byla sice hrazená i nehrazená města, ale tato nemohla se vlastně *důstojně* zváti městy. Nově povstalé město Pražské není tedy dle mínění prof. Z. ničím jiným, nežli územím opatřená kupecká obec Němců. Nalezá sice nápadné, že teprve r. 1274 Přemysl Otakar II. výsady Němců potvrdil, ale toho příčinou byl prý snad spor o volbu rychtáře. Přejít k městu měl za následek změny v ústavě soudní. Nápadnou okolností, že kr. Jan potvrdil teprve r. 1319 výsady Němců, když byl před tím Starému městu výsady r. 1316 schválil, se Z. vůbec nezabývá. Soudnictví tržní přešlo do rukou obce (!) tím, že jurisdikce slovanského trhovského soudce je odstraněna a že král všechnu soudní moc tržní přenechal rychtáři německé obce kupecké snad za náhradu, ku které měšťané rádi svolili, aby cizou příslušnost v městě odstranili a sami souditi mohli ve věcech tržních nad společností neměšťanskou. Z rychtáře německé obce stal se pak měšťský soudce, jenž potáhnul na sebe také soudnictví nad hosty, kteréž měla druhdy kapitola, a jehož soudní moc stále se šířila. Všechno to jsou ovšem pouhé domněnky, jež nelze ze zachovaných pramenů nijak doložiti. Z. sám přiznává, že neví, kterak se ústavní ta změna stala, aby místo voleného rychtáře měla měšťská obec rychtáře králem jmenovaného. Ale změna ta dá se mnohem přirozeněji vysvětliti tím, že z trhovského soudce stal se jako v jiných městech měšťský rychtář a že iudex Theutonicorum zůstal asi po založení města nějaký čas rychtářem předměšťským. Kořen měšťské autonomie vidí pak Z. v samosprávě německé obce kupecké, kterou považuje za tak rozsáhlou, že „spíše lze mluvit o jejím pozdějším obmezení, nežli pozvolném rozšíření“ (str. 202.)! Když ovšem uvážíme, kterak obce měšťské teprve během mnoha let pozvolna všude domohly se větší autonomie, a když připustíme pravděpodobnost, že slova o volbě německého rychtáře (judicem similiter) dostala se do Soběslavského privilegia asi za kr. Václava IV., kdy snaženo se rychtáře podrobiti radě měšťské, tedy tvrzení o rozsáhlosti autonomie kupecké osady Poříčské přijmeme velmi skepticky. Méně námitek máme

proti vyličení vývoje radního zřízení, jež v druhé polovici XIII. století je prokázáno, ač prý bylo už dávno (str. 202). Obci bylo ponecháno jmenovati si orgány pro svou správu a podle příkladu z domova zavedla si radní zřízení. Pokud bylo měšťanstvo málo četné, vyšlo zajisté s malou mírou organisačních zařízení. Zámožní měšťané jednali bez stálého úřadu za jiné. Ale jakmile obec vzrostla, potřebovala stálého zastupitelstva a zásadně byla prý neodvislou v organisování jeho. Byla to rada přísežných měšťanů, jež potom volbou byla obnovována. Na koncesi krále na prospěch autonomie nelze prý při tom mysliti a patrně tedy i radní zřízení zavedeno bylo samo sebou. Spisovatel ale předce připouští, že se to stalo v souhlase s králem, aby jeho záruky se dosáhlo; ale přehlíží, že máme na povolení královské přímý doklad, neboť r. 1270 kr. Přemysl Otakar II. dává svolení městu Tulnu, aby mělo dvanácte přísežných, jak je to obvyklé i v jiných jeho městech královských (ut XII juratos, *sicut in aliis nostris civitatibus est consuetum*, ad promovenda utilia et honesta ac ejus contraria removenda habere debeat civitas) a aby přísežní jednou v týdnu zasedali na soudě městském a na soudě fojta třikráte v roce zahájeném dva z nich vynášeli nálezy. (Moje Povš. pr. dějiny, str. 540.) O způsobu dosazování a obnovování přísežných není prý zpráv, ale nepochybuje, že při prvním zřízení rady a v době následující dalo se to autonomně volbou; později dosazoval konšely král do úřadu. Přísežní obsazovali soud městský a poněvadž nalezali, zváni jsou kmety, ale rychtáře pozvolna prý neobmezovali v samostatném nalézání. Před r. 1253 založeno bylo Havelské město, snad současně s hrazením a ještě po r. 1278 prý existovalo, až teprve ke konci XIII. stol. ztratilo samostatnost. Co se Pražského práva městského týče, užíváno bylo prý v Praze několik německých práv a když mezi nimi byly kolise, vznikla potřeba dáti právu pevnější základ a to vedlo k užívání cizého práva Norimberského, při čemž nerozhodovala souvislost s ústavní otázkou, spíše politika obchodní. Udělení práva toho stalo se prý v polovici XIII. stol. aneb před tím a souviselo asi se současným hrazením. Šlo o užívání práva toho před soudem ve věcech civilních a trestních, ale nikoli o organizaci městské korporace ani o svobody městské. I toto tvrzení není asi správné. Norimberské právo souviselo asi též s ústavou města, neboť ústav denominatův na př. k posílení patriciátu byl asi odtamtud v Praze zaveden. O Otokarovském právu městském soudí Z., že bylo v Praze po r. 1278 a před r. 1300 sepsáno jako obecné právo městské. Ku konci pojednává ještě o darovací listině Bořivojově a připouští, že spisovatel paměti Radko měl novější poměry v době městské před očima a že starší zprávy modernisoval. Tím ale vývozy ze slov „richterus“ a „coram nostro iudice“ činěné, že tu jde o německého rychtáře a o soudce kapitoly, padají samy sebou. Výklady své končí Z. slovy: „Rok povstání města nedá se zjistiti. V druhém desetiletí XIII. století byla už Praha městem. Theorie o založení města sluší odmítnouti. Kdyby se tomu chtělo v širším smyslu rozuměti, tedy Praha zvala by se právem německým založením, neboť její původ sluší spatřovati v německé kolonii, německý podnikavý duch ji zbudoval, německý smysl měšťanský ji sprovázel k jejímu nejvyššímu rozkvětu“